

11.12.2015

Dnrot 1902/2/15 ja 1953/4/15

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Ulla-Maija Lindström

ESPOON ENNAKKOÄÄNESTYSPAIKKOJEN ESTEETTÖMYYS

1

ASIA

Määräsin kaksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiestä suorittamaan 14.4.2015 ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen satunnaisesti valituissa eduskuntavaalien 2015 ennakkoäänestyspaikoissa. Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää ennakkoäänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman sujuvuutta. Tarkastuksessa todetut havainnot ja sovellettavat oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä olevassa tarkastuskertomuksessa (dnro 1802/3/15).

Espoossa tarkastettavia ennakkoäänestyspaikkoja olivat Viherlaakson kirjasto, Viherlaaksontori, 02710 Espoo, Soukan palvelutalo, Soukankaari 7, 02360 Espoo ja Matinkylän yhteispalvelupiste, Piispansilta 11, 02330 Espoo. Tarkastuksessa havaittiin puutteita Viherlaakson ja Matinkylän ennakkoäänestyspaikoissa.

Lisäksi oikeusasiamiehen kansliaan saapui kantelukirjelmä (dnro 1953/4/15), jossa kerrottiin, että erityisesti Ison Omenan eli Matinkylän palvelupisteen ennakkoäänestyspaikkaa on arvosteltu. Pyörätuolia käyttävät ovat kokeneet vaalisalaisuutensa vaarantuneen. Myös Sellon ennakkoäänestyspaikassa oli kantelun mukaan pyörätuolia käyttävällä vaikeuksia äänestää. Tilassa ei ollut matalaa äänestyspaikkaa ja kantelija joutui äänestämään äänestyskopissa. Hän ei kuitenkaan kyennyt näkemään ehdokaslistoja. Myös poistuminen kopista oli hankalaa. Kantelun mukaan vaalipäivän äänestyspakka Luutnantinkuja 2 oli esteellisen sisäänkäynnin vuoksi vaikeasti saavutettava.

Edellä todetun johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi, oliko ennakkoäänestyspaikkojen vaalijärjestelyt toteutettu asianmukaisesti.

2

SELVITYS

Espoon kaupunginhallitus päätti 15.6.2015 § 219 toimittaa Eduskunnan oikeusasiamiehelle keskusvaalilautakunnan 1.6.2015 antaman selvityksen esteettömyyden ja vaalisalaisuuden toteutumisesta Espoon kaupungin äänestyspaikoissa, ja ilmoitti omana lausuntonaan yhtyvänsä selvityksessä esitettyyn.

Keskusvaalilautakunnan selvityksessä todettiin seuraava:

Matinkylän yhteispalvelupisteestä ennakoäänestyspaikka

Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuspöytäkirjassa todetaan:

"Kauppakeskuksen parkkihallissa oli invapysäköintiruutuja. Ulkopuolella ja kauppakeskuksen sisällä ei havaittu minkäänlaisia opasteita äänestystilaan. Äänestystila oli toisessa kerroksessa eikä satunnainen kävijä voi helposti löytää tilaa ilman opasteita. Kauppakeskuksessa on useita hissejä, jota käyttäen myös pyörätuolia käyttävät äänestäjät pääsevät äänestystilaan esteettömästi.

Äänestystilassa oli kolme äänestyskoppia. Tarkastushetkellä äänestämiseen oli jonoa, joten ruuhkan vuoksi varsinaisen pienehkön äänestystilan tarkastaminen jäi silmämääräiseksi. Äänestystilassa oli induktiosilmukka. Äänestystilassa tai sen ulkopuolella ei havaittu tuolia levähtämistä varten. Erillistä äänestyskoppia pyörätuolia käyttäville äänestäjille ei ollut. Myöskään suurennuslasia ei ollut tarjolla. Vaalitoimitsijan mukaan vammaiset henkilöt voivat äänestää vaalitoimitsijan pöydän kulmalla. Toisen vaalitoimitsijan mukaan äänestyskoppi oli siirretty näkösuojaksi. Joskus ruuhka-aikana, muillekin oli tarjottu tätä äänestysmahdollisuutta.

Vaalitoimitsijoita oli viisi. Lisäksi tarvittaessa yhteispalvelupisteestä oli saatavissa lisähenkilökuntaa. Äänestäjillä oli usein ollut omat avustajat, mutta myös toimitsijat avustivat tarvittaessa. Kauppakeskuksen esteettömyyden ja tarjottavien palvelujen vuoksi keskuksessa asioi paljon vammaisia henkilöitä. Kielteistä palautetta oli saatu opasteiden puuttumisesta. Positiivista palautetta oli saatu palvelusta ja mahdollisuudesta äänestää kauppakeskuksessa asioinnin yhteydessä.

Myös Espoon vammaisneuvoston puheenjohtaja on oikeusasiamiehelle lähettämässään kantelussa tuonut esiin puutteita Matinkylän ennakoäänestyspaikassa.

Matinkylän ennakoäänestyspaikan vaalitoimitsijana toimineelta vastuuhenkilöltä on pyydetty tarkastusraportin johdosta lausunto. Lausunnossa todetaan, että kauppakeskuksen alakerrassa on portaiden ja hissien luona opasteita. Tieto ennakoäänestyspaikasta on kerrottu kauppakeskuksen infopisteeseen ja tieto löytyy myös kauppakeskuksen infonäytöltä. Tuoli levähtämistä varten oli sijoitettu äänestyspaikan oven ulkopuolella. Lisäksi tuoleja vietiin lisää, kun jonoa alkoi muodostua enemmän. Ennakoäänestyspaikassa on neljä lukulasia ja 2 suurennuslasia tarjolla pyydettyä. Kulmapöytä oli jätetty vapaaksi juuri siksi, että siihen pääsee helposti ja tilaa on paremmin. Kyseessä ei siis ollut pelkkä pöydän kulma, vaan lähes kokonainen pöytä. Raportissa on mainittu seikka, että vaalitoimitsijan mukaan äänestyskoppi oli siirretty näkösuojaksi. Vaalitoimitsijan lausunnossa tämän arvellaan olevan jokin väärinkäsitys, koska vaalitoimitsijat suojasivat äänestäjää ehdokasluettelolla.

Keskusvaalilautakunta toteaa, että vaalisalaisuuden turvaamiseksi Matinkylän yhteispalvelupisteeseen, kuten kaikkiin muihinkin kaupungin ennakoäänestyspaikkoihin, on toimitettu äänestysuojia. Lisäksi todetaan, että Matinkylän yhteispalvelupisteestä ennakoäänestyspaikka muuttaa Ison Omenan kauppakeskuksessa uusin tiloihin ns. palvelutorille. Muutto on suunniteltu vuodelle 2016. Tämän hetkisen tiedon mukaan seuraavissa vaaleissa eli kuntavaaleissa 2017, Matinkylän yhteispalvelupisteessä toimitaan suuremmissa ja avarammissa tiloissa kun palvelutorin muita tiloja pystytään ennakoäänestysaikana hyödyntämään. Samalla voidaan paremmin ottaa huomioon ja korjata raportissa esitetyt puutteet.

Viherlaakson kirjaston ennakoäänestyspaikka

Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuspöytäkirjassa todetaan:

Kirjaston pihalla oli yksi invapysäköintipaikka. Ulko-ovessa oli ennakoäänestyksen tiedotejuliste ja allergialiiton juliste lemmikeistä. Ulko-oven edessä oli yli kaksi senttimetriä korkea kynnyks. Ulko-ovi oli raskas ja tuulikaappi oli melko pieni. Vaaliavustaja oli aulatilassa ohjaamassa kirjaston perälle äänestystilaan. Vaalikoppi oli sijoitettu lukusaliin ja muut vaalitoiminnot tapahtuivat kirjastotilan puolella. Pyörätuolia käyttävä äänestäjä sai pelkän alustan, jota käyttäen äänestämisen tapahtui joko sylissä tai lukusalin pöydällä. Vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestyskoppia oli käännetty suojaksi. Suurennuslasin sai pyydettyä. Tarkastushetkellä äänestäjä oli jatkuvana jonona. Ruuhkan ja kirjaston muiden toimintojen vuoksi tilassa oli hälinää. Tiloissa oli inva-wc.

Vaaliavustajia oli neljä. He tarvittaessa avustivat äänestäjiä ja pyrkivät seuraamaan myös, että äänestäjällä ei ole hankaluutta kirjastoon pääsyssä. Erityisjärjestelyjä oli myös jouduttu tekemään. Muun ohella erästä äänestäjää avustettiin siten, että hänelle tuotiin kirjoituslupaa autoon, missä äänestämisen tapahtui. Henkilö olisi halunnut ilmoittautua kotiaäänestykseen, mutta määräaika oli jo ehtinyt jo umpeutua. Erityisenä puutteena pidettiin juuri kotiaäänestyksestä tiedottamista.

Viherlaakson kirjaston ennakoäänestyspaikan vastuuhenkilönä toimineelta vaalitoimitsijalta on pyydetty tarkastusraportin johdosta lausunto. Lausunnossa todetaan, että ennakoäänestyspaikan tilat toimivat hyvin. Pyörätuolilla pääsee liikkumaan ja äänestämään niin, että vaalisalaisuus säilyy. Silloin kun paikalla on neljä virkailijaa, niin yksi pystyy hoitamaan mahdollista jonoa ja ottamaan erityisesti huomioon pyörätuolilla liikkuvat. Muutenkin on tähdennetty sitä, että äänten kirjauspisteessä (suora näköyhteys lukusaliin) olevat yrittäisivät huomioida toisella silmällä, mitä jonossa ja äänestyskoppien ympäristössä tapahtuu. Äänestäjien taholta ei ole tullut moitteita, päinvastoin he ovat olleet tyytyväisiä.

Tarkastuspöytäkirjassa mainittujen epäkohtien poistamiseksi keskusvaalilautakunta pyrkii selvittämään seuraaviin vaaleihin vuoteen 2017 mennessä, voidaanko Viherlaakson kirjaston ennakoäänestyspaikoissa toisenlaisilla tilaratkaisuilla parantaa pyörätuolia käyttävän tilannetta esteettömyyden ja vaalisalaisuuden näkökulmasta. Toisena vaihtoehtona kartoitetaan mahdollisuus korvata Viherlaakson ennakoäänestyspaikka kokonaan toisella tilalla.

Esteettömyys ja vaalisalaisuuden turvaaminen Espoon kaupungin äänestyspaikoissa

Espoon kaupungin keskusvaalilautakunta toteaa, että vaalien yhteydessä äänestäjät ovat aktiivisesti yhteydessä keskusvaalilautakuntaan ja vaalitoimistoon. Espoon kaupungin vaaliorganisaation tietoon ei kuitenkaan ole aiemmin tullut negatiivista palautetta esteettömyyden tai vaalisalaisuuden turvaamisen osalta ennakoäänestyspaikoissa tai vaalipäivän äänestyspaikoissa.

Vaalilain 56 §:ssä edellytetyn vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestyspaikkoihin tulisi varata äänestyskoppi, johon pyörätuoli mahtuu tai muu vaalisalaisuuden turvaava ratkaisu, esimerkiksi oikeusministeriön vaaliohjeessa 2015 mainittu irrallinen, suojuksella varustettu kirjoituslusta, joita Espoon keskusvaalilautakunta on toimittanut äänestyspaikkoihin. Soukan ja Tapiolan ennakoäänestyspaikoissa on pyörätuolia käyttäville erillinen äänestyskoppi.

Ennakoäänestyspaikkoihin kaupunki rekrytoi 4-5 vaalitoimitsijaa /ennakoäänestyspaikka. Henkilökunnan määrää ennakoäänestyspaikkaa kohden sekä mahdollisuutta saada lisähenkilökuntaa voidaan pitää hyvänä järjestyksen ja avustamisen näkökulmasta. Vaalilautakuntaan nimetään 5 jäsentä ja 5 varajäsentä. Vaalilautakunnat nimeävät järjestäytymiskokouksessaan jäsenen/varajäsenen, joka toimii äänestyspaikalla vaaliavustajana.

Espoon kaupungilla on 12 ennakoäänestyspaikkaa ja 70 vaalipäivän äänestyspaikkaa. Sekä ennakoäänestyspaikat että vaalipäivän äänestyspaikat ovat vakiintuneita. Äänestyspaikkoja valittaessa on pyritty ottamaan huomioon vaalilain 48 a §:n säännökset eli äänestystilan riittävyys ja toimivuus sekä mm. se, että vammaiset ja erilaisia teknisiä apuvälineitä käyttävät pääsevät äänestyspaikalle vaivattomasti. Tarvittaessa kynnykset ja portaat on varustettu luiskalla.

Espoon keskusvaalilautakunnan tavoite on, että äänestystoimitus sujuu äänestäjän kannalta mahdollisimman joutuisasti ja vaivattomasti. Äänestysviikko ja ruuhkat on pyritty mahdollisuuksien mukaan ennakoimaan sijoittamalla tilaan tarvittava määrä henkilöllisyyden tarkastus- ja äänestyslipun antopisteitä, äänestyskoppeja ja äänestyksen vastaanottopisteitä. Ennakoäänestysaikana on ruuhkahippuja, jolloin ennakoäänestyspaikkaan muodostuu jonoa. Henkilökunta huolehtii jononmuodostuksesta ja siitä, että äänestystila säilyy rauhallisena.

Keskusvaalilautakunta toimittaa ennakoäänestyspaikoille ja vaalipäivän äänestyspaikoille tarvittavan kaluston ja materiaalin. Toimitettava vaalimateriaali pitää sisällään mm. kirjoituslustan, äänestysuojia ja opasteita. Vaalitoimitsijat ja vaalilautakunnan jäsenet kunnostavat äänestyspaikan keskusvaalilautakunnan ohjeistuksen mukaan. Keskusvaalilautakunnan järjestämässä koulutustilaisuuksissa käydään läpi sekä esteettömyyteen että vaalisalaisuuden turvaamiseen liittyvät asiat sekä jaetaan oikeusministeriön vaaliohjeet.

Yhteenveto

Espoon äänestyspaikoilla esteettömyyden ja vaalisalaisuuden turvaamisen osalta tilanne kokonaisuutena on hyvä ottaen huomioon Espoon äänestyspaikkojen lukumäärä ja yleinen kattavuus. Tilojen toimivuus tarkastuspöytäkirjassa ja kantelussa mainituissa kohteissa tarkastetaan kuntavaaleihin 2017 mennessä, jotta esteettömyys ja vaalisalaisuus pystytään varmistamaan entistä paremmin.

3

RATKAISU

Ennakoäänestyspaikkojen tarkastuksessa tehtyjen havaintojen ja oikeusasiamiehelle lähetetyn kantelun perusteella joissakin äänestyspaikoissa oli todettavissa puutteita. Keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan tilojen toimivuus tarkastuspöytäkirjassa ja

kantelussa mainituissa kohteissa tarkastetaan kuntavaaleihin 2017 mennessä, jotta esteettömyys ja vaalisalaisuus pystytään varmistamaan entistä paremmin. Tämän vuoksi asia ei johda puoleltani muihin toimenpiteisiin kuin että kiinnitän kaupunginhallituksen ja keskusvaalilautakunnan huomiota seuraaviin näkökohtiin.

Oikeusministeriön julkaisun ”Eduskuntavaalit 2015 Vaaliohjeet, Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät” sivuilla 26–27 on todettu, että pyörätuolia käyttäviä varten tulee jokaisessa äänestyspaikassa olla erillinen äänestyskoppi, jonne pyörätuoli mahtuu tai irrallinen kirjoitusalue varustettuna suojuksella, jonka turvin äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippuna. Ohjeen kuvaesimerkissä kirjoitusalue suojuksineen on asetettu tukevasti pöydälle. Ohjeessa on viitattu eduskunnan oikeusasiamiehen päätökseen 6.5.2004 ja apulaisoikeusasiamiehen päätökseen 19.11.2014. Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin totesi tässä jälkimmäisessä päätöksessä seuraavaa:

”Käytettävissä olevan selvityksen perusteella kantelijat joutuivat äänestämään ennakkoon marketin aulatilassa siten, että heidän syliinsä asetettiin irrallinen kirjoitusalue, jota kannatteli vaalivirkailija. Kantelun mukaan virkailijalla oli suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Keskusvaalilautakunta ei selvityksessään kiistänyt tätä. Keskusvaalilautakunnan selvityksessä myönnetään, ettei aulatilassa ollut riittävää väljyyttä asianmukaisen esteettömän ennakköäänestyspaikan sijoittamista varten. Keskusvaalilautakunta ei siten ollut huolehtinut siitä, että kysymyksessä olleessa ennakköäänestyspaikassa äänestystilat ja –järjestelyt olisivat tosiasiallisesti olleet sellaiset, että ne olisivat täyttäneet esteettömyyden vaatimuksen. Tämän laiminlyönnin seurauksena kantelijoiden vaalisalaisuutta loukattiin eikä äänestys ei siten tapahtunut heidän kohdallaan sujuvasti eikä luotettavasti.

Apulaisoikeusasiamies viitasi oikeusministeriön vaaliohjeeseen, jossa on edellytetty esteettömyydestä huolehtimista. ETYJ:n vaaliarvointivaltuuskunnan raportissa on kiinnitetty huomiota siihen, etteivät kaikki kunnat ole panneet täytäntöön tätä vaatimusta. Perustuslakivaliokunta on puolestaan vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi korostanut sitä, että vaalipaikalla tulee ensisijaisesti pyrkiä järjestämään äänestyskoppiin pääsy mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestäminen tulee järjestää sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aihetta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunnan mukaan asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle.

Näillä perusteilla apulaisoikeusasiamies katsoi, että keskusvaalilautakunta laiminlöi sille lain mukaan kuuluvat velvollisuudet huolehtia asianmukaisen esteettömän äänestystilan järjestämisestä ja vaalisalaisuuden säilymisestä äänestyspaikalla. Hänen mukaansa kysymyksessä oli perustuslaissa turvattu yhdenvertaisen kohtelun ja osallistumisoikeuden aineellisen turvaamisen lainvastainen laiminlyönti.”

Tarkastushavaintojen ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun perusteella totean, että äänestäjän syliin asetettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuuden säilymistä. Jos äänestäjä tarvitsee kirjoitusalueen kannattamiseen vaalivirkailijan apua, näkösuojan mataluuden vuoksi virkailijalla on suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Käsitykseni mukaan tällainen irrallinen syliin asetettava kirjoitusalue ei siten täytä vaalisalaisuuteen kuuluvaa keskeistä vaatimusta siitä, että äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Samalla tarkastuksella havaittiin, että Vantaalla Tikkurilan äänestyspaikka oli varustettu kaksipaikkaisilla äänestyskopilla, jossa erityisellä invalidipaikalla turvataan äänestysalaisuuden säilyminen. Myös Espoossa Soukan palvelutalossa oli erillinen äänestyskoppi pyörätuolia käyttäville asiakkaille. Tällainen erillinen äänestystila poistaa myös kantelussa kuvattujen ongelmien. Pyörätuolissa istuva äänestäjä ei voi nähdä tavallisessa äänestyskopissa hänelle liian ylös sijoitettuja ehdokaslistoja.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä toteamani käsityksen Espoon kaupunginhallituksen ja keskusvaalilautakunnan tietoon lähettämällä niille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän tämän ratkaisuni tiedoksi myös oikeusministeriölle.